

Obsah

Úvod	15
Humor v teorii a praxi výtvarné výchovy	
1 Humor jako kategorie	19
1.1 Komplexnost kategorie humor	20
1.2 Interdisciplinární přístup k výzkumu humoru	22
1.2.1 Přínos humoru v životě člověka z pohledu psychologie	23
1.2.2 Sociologické a antropologické přístupy	25
1.2.3 Humorné projevy z hlediska sémiotiky	26
1.2.4 Humor jako filozofická otázka	27
1.3 Hledání kontrastů, nesouladů a polarit – jednotící aspekt teorií humoru	30
2 Vizuální humor	34
2.1 Role humoru v současné vizuální kultuře	35
2.2 Znalost kontextu při interpretaci vizuálního humoru	37
2.3 Kreativní odchylky od zobrazované skutečnosti jako báze vizuálního humoru a vynalézavosti	39
2.4 Humorné aspekty výtvarné tvorby	42
2.4.1 Deformace a nadsázka	42
2.4.2 Úspornost a stylizace	45
2.4.3 Inkongruita slova a obrazu	47
2.4.4 Narativita	48
2.4.5 Personifikace	49
2.4.6 Typizování, maskování a výpůjčky	51
2.4.7 Performativita	55
3 Humor v pedagogice umění	56
3.1 Přínos humoru ve škole dle obecné pedagogiky	56
3.2 Vhled do školní praxe prostřednictvím školní etnografie	59

3.3	Učitelovo pojetí humoru.....	63
3.4	Etika školního humoru	65
3.5	Edukační potenciál humoru ve výtvarné výchově	67
3.5.1	Humor jako kognitivní výzva.....	67
3.5.2	Humor a rozvoj kreativity.....	69
3.5.3	Humor jako podnět ke kritickému myšlení	72
3.5.4	Humor ve škole a jeho socializační funkce	75
3.5.5	Rozvíjení humorných kompetencí ve výuce – inspirativní příklad z oblasti lingvistiky	79
3.6	Možnosti uplatnění humoru ve výtvarné výchově – výzvy a návaznosti.....	81
4	Vývojová specifika humoru	86
4.1	Interdisciplinarita výzkumu dětského humoru.....	88
4.2	Počátky dětských humorných projevů.....	90
4.3	Humor v předškolním věku (2–7 let).....	92
4.4	Humor v mladším školním věku (7–11 let).....	94
4.5	Humor v dospívání	96
4.6	Percepce a produkce vizuálního humoru u dětí	97
4.6.1	Námětová rovina dětského vizuálního humoru	101
4.6.2	Humorné způsoby zobrazování u dětí.....	103
5	Pojetí humoru ve výtvarné výchově – shrnutí teoretických východisek	105
 Humor ve výuce výtvarné výchovy – empirický výzkum		
6	Metodologie empirického výzkumu pojetí humoru ve výuce výtvarné výchovy	111
6.1	Formulace cílů a dílčích cílů výzkumu	111
6.2	Etapy výzkumného projektu.....	112
6.3	Výzkumný vzorek.....	113
6.4	Výzkumné otázky	115

6.5	Metody sběru dat	115
6.6	Metody vyhodnocování dat.....	116
6.7	Triangulace výzkumných dat.....	118
6.8	Etické zásady	118
6.9	Indikátory humoru v terénním výzkumu	119
7	Etapa A: Explorace humorných situací ve výuce – terénní výzkumná sonda v mateřských školách	121
7.1	Typy humorných situací při výtvarných činnostech.....	121
7.1.1	Humor jako přirozená součást života v mateřské škole.....	122
7.1.2	Verbalizace tvůrčího procesu	123
7.1.3	Vizuální humor v mateřské škole.....	124
7.1.4	Humorná výtvarná explorace	126
7.2	Závěry první výzkumné etapy – typologie humorných situací a možné oblasti přínosu humoru při výtvarných činnostech....	127
8	Etapa B: Terénní výzkumné šetření ve školách nižšího sekundárního vzdělávání.....	130
8.1	Induktivní kategorie humoru ve výuce výtvarné výchovy	131
8.2	Diamant humoru ve výtvarné výchově – deskripce projevů humoru	132
8.2.1	Pojetí humoru zúčastněných výtvarných pedagogů	134
8.2.2	Smích za dveřmi výtvarné učebny	139
8.2.3	Specifika humoru dospívajících žáků.....	141
8.2.4	Znaky žakovského vizuálního humoru.....	146
8.3	Možnosti zlepšování výuky výtvarné výchovy prostřednictvím humorných prvků	149
8.3.1	Zvažování námětu.....	151
8.3.2	Volba výtvarných vyjadřovacích prostředků	153
8.3.3	Komunikace a řízení výuky	158
8.3.4	Otevřenost k tvůrčím podnětům.....	161
8.3.5	Osobní rovina vzdělávání.....	164

8.4	Závěry druhé výzkumné etapy – funkce humoru ve vztahu k zaznamenaným výukovým situacím.....	167
8.4.1	Funkce komunikační a sociální.....	168
8.4.2	Funkce aktivizační	171
8.4.3	Funkce tvořivá	172
8.4.4	Funkce obrazotvorná	173
9	Etapa C: Nástroje k plánování edukačně přínosné výuky výtvarné výchovy s humornými prvky	175
9.1	Edukační přínos humoru ve výtvarné výchově očima studentů KVK FPE ZČU v Plzni	175
9.1.1	Funkce humoru ve škole podle studentů KVK.....	176
9.1.2	Inspirační východiska vizuálního humoru u studentů výtvarné pedagogiky	178
9.1.3	Předpoklady k plánování výuky výtvarné výchovy u studentů výtvarné pedagogiky.....	179
9.2	Abeceda vizuálního humoru jako možné východisko k plánování výtvarných úkolů.....	180
9.2.1	Inkongruentní propojování slova a obrazu.....	181
9.2.2	Humorný způsob zobrazení zvířecí a lidské postavy	182
9.2.3	Aproprie	183
9.2.4	Kolážování.....	184
9.2.5	Deformace a fantazijní modifikace reality	185
9.2.6	Variace humorných výrazových prostředků	185
9.3	Typy výtvarných úloh s humornými prvky	186
9.3.1	Výtvarné úlohy rozvíjející komunikaci a spolupráci.....	187
9.3.2	Výtvarné úlohy podněcující imaginaci	189
9.3.3	Výtvarné úlohy zaměřené na významotvorné procesy	190
9.3.4	Explorační výtvarné úlohy	191
9.4	Závěry třetí výzkumné etapy – východiska k plánování výuky ...	193

Závěry o přínosu humoru ve výtvarné edukaci

10	Principy humorné výuky výtvarné výchovy	199
10.1	Respektující přístup aktérů výuky výtvarné výchovy namísto jejich odcizenosti	202
10.2	Účast učitelů a žáků ve výuce oproti jejich lhostejnosti.....	203
10.3	Tvořivá činnost místo lpění na stereotypu	205
10.4	Obrazotvornost versus nehybná mysl	207
11	Edukační potenciál humoru ve výuce výtvarné výchovy	209
11.1	Humor jako oživení výuky výtvarné výchovy	209
11.2	Humor jako jeden z aspektů učitelova pojetí výuky – podnět pro pedagogickou reflexi	211
11.3	Možnosti uplatňování vizuálního humoru ve výuce	213
11.4	Humor ve výtvarné výchově ve vztahu ke kompetencím ve vzdělávání	216
12	Uplatňování humoru ve výtvarné výchově s respektem k vývojovým specifikům.....	223
12.1	Ontogeneze humoru a utváření významu ve výtvarné výchově	224
12.2	Humor a kreativita ve vývojových proměnách	225
12.3	Sociální aspekty humoru ve výtvarné výchově různých věkových skupin.....	227
13	Možnosti aplikace výzkumných zjištění v kontextu současného diskurzu vzdělávání.....	229
14	Diskuze a další možnosti zkoumání	234
	Resumé	237
	Summary	239
	Literatura	241
	Jmenný rejstřík	252
	Věcný rejstřík	256
	Seznam grafů a tabulek	260

Seznam obrázků	262
Příloha I – výňatky z tabulek analýzy	266
Příloha II – obrazové přílohy	274